

Ліннік О. О. Критерії готовності майбутніх учителів початкових класів до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями

У статті представлено загальну характеристику суб'єкт-суб'єктної взаємодії, розкрито сучасні підходи до трактування феномену педагогічної професійної готовності. Теоретично обґрунтовано та визначено критерії, показники та рівні готовності майбутнього вчителя початкових класів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Ключові слова: суб'єкт-суб'єктна взаємодія, готовність, співробітництво, критерії.

Линник Е. О. Критерии готовности будущих учителей начальных классов к организации субъект-субъектного взаимодействия с учащимися

В статье представлена общая характеристика субъект-субъектного взаимодействия, раскрыты современные подходы к трактовке феномена педагогической профессиональной готовности. Теоретически обоснованы и определены критерии, показатели и уровни готовности будущего учителя начальных классов к субъект-субъектному взаимодействию.

Ключевые слова: субъект-субъектное взаимодействие, готовность, сотрудничество, критерии.

Linnik H. O. Criteria of readiness for future elementary school teachers to organize subject-subject interaction with the pupils

The article presents a general description of the subject-subject interaction, reveals the modern to the interpretation of the phenomenon of pedagogical professional readiness. Criteria, indicators and levels of readiness of the future elementary school teacher for the subject-subject interaction was theoretically justified and defined by the author of the article.

Key words: subject-subject interaction, readiness, cooperation, criteria.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378.147: 51(043)

Г. І. Непомняща

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
МАТЕМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Сучасний стан розвитку суспільства потребує суттєвого зростання предметної, методичної та наукової компетентності випускників ВНЗ, підготовки вчителя як високопрофесійного фахівця, спроможного до

ефективної професійної діяльності. Це зумовлює необхідність пошуку нових підходів, форм, методів і засобів здійснення процесу методико-математичної підготовки майбутніх учителів початкових класів як складової їх професійної педагогічної освіти. Проблема вдосконалення професійної підготовки вчителя до формування математичних знань в учнів початкових класів є традиційною й актуальною.

Аналіз наукових праць з проблеми (М. В. Богданович, Л. В. Коваль, Є. О. Лодатко, З. І. Слєпкань, А. М. Пишкало, І. В. Шадріна, Г. Б. Шульга та інші), вивчення стану підготовки майбутніх вчителів до самостійної викладацької діяльності засвідчують, що однією з найскладніших аспектів їхнього фахового становлення є вміння професійно застосовувати дидактичні засоби в процесі формування математичних понять у молодших школярів. Тому потребує вивчення питання підготовки майбутніх учителів початкових класів до раціонального й комплексного використання дидактичних засобів у процесі формування математичної компетентності в молодших школярів.

Категорія дидактичних засобів є центральною ланкою в концепції діяльнісного змісту освіти. Вони є обов'язковим елементом оснащення навчального процесу, що разом зі змістом освіти утворює його інформаційно-предметне середовище [2, с. 401].

Дидактичні засоби як один із основних компонентів навчальної діяльності досліджували такі науковці, як Ю. К. Бабанський, Т. В. Габай, А. М. Гуржій, О. Є. Денисов, В. В. Краєвський, В. М. Казаринський, І. Я. Лернер, А. Г. Селевко, Л. П. Приман, Г. І. Хозяїнов та інші. Дидактичні засоби є обов'язковим елементом оснащення навчального процесу, джерелом навчальної інформації, інструментом, який допомагає засвоїти навчальний матеріал, „знаряддям” діяльності вчителя й учнів, які можуть використовуватися як окремо, так і разом у навчальному процесі початкової школи. Вони активізують пізнавальну діяльність, підвищують ефективність навчання, сприяють формуванню понять, їх засвоєнню та свідомому оперуванню ними.

У навчальному процесі дидактичні засоби розглядаються як об'єкти, за допомогою яких передається наукова інформація й здійснюється виховний вплив на учнів. Вони мають дві взаємопов'язані сторони: матеріальну й соціальну [1]. Матеріальна сторона – це власне натуральні (предметні) дидактичні засоби з їх складовими елементами, а соціальна сторона – це зміст навчальної інформації, закладеної в них або сформульованої вчителем і необхідної для реалізації цілей навчання, корекції розвитку й виховання. Під керівництвом учителя за допомогою дидактичних засобів учні пізнають навколишній світ. Для них процес навчання – це процес пізнання, а їх діяльність – пізнавальна.

Дидактичні засоби в навчальному процесі початкової школи використовуються з метою свідомого засвоєння учнями знань та умінь, для розвитку їх мислення й пізнавальних можливостей. Вони як джерело інформації відображають, з одного боку, шлях пізнання – від чуттєвого

до абстрактного, з іншого боку – ступінь відображення накопичених соціальним досвідом знань, які відповідають їх значущості в навчальному процесі. Тому дидактичні засоби є необхідними в процесі вивчення абстрактних математичних понять.

Визначаючи, які саме дидактичні засоби ефективно впливають на процес формування математичних понять, необхідно враховувати підходи до систематизації засобів навчання, особливості процесів мислення молодших школярів та поетапність засвоєння навчального матеріалу.

Під час проведення лекційних і семінарських занять з методики викладання освітньої галузі „Математика” в початкових класах необхідно акцентувати увагу майбутніх учителів на доцільності добору дидактичних засобів для формування математичних знань у молодших школярів. Залежно від особливостей формування математичних понять дидактичні засоби повинні відповідати вимогам: реалізовувати навчальну та розвивальну функції навчання; сприяти вирішенню навчальних завдань; враховувати специфіку навчального предмета; добиратися відповідно до вікових особливостей учнів. Також дидактичні засоби в процесі формування математичних понять в учнів молодшого шкільного віку мають виконувати такі функції: забезпечувати багатогранність сприйняття, включаючи моторику й тактильні відчуття; забезпечувати різні способи наочно-образного опису, створювати опору для вербального й символічного опису природничих та математичних об’єктів [3].

Добираючи дидактичні засоби, майбутній учитель має брати до уваги складність математичних знань, їх доступність для молодших школярів з урахуванням особливостей мислення учнів, їх сприйняття, рівня підготовки, вікових та індивідуальних здібностей.

У статті ми висвітлимо умови добору й використання дидактичних засобів у процесі формування математичних понять:

- 1) дидактичні засоби мають добиратися з урахуванням інтелектуального та емоційного потенціалу учнів;
- 2) дидактичні засоби повинні забезпечувати активізацію та мотивування понятійного мислення молодших школярів;
- 3) дидактичні засоби мають стимулювати взаємодію вчителя та учнів під час формування нового поняття й підвищувати функціональну активність дитини до навчання.

Розглянемо кожну із запропонованих умов більш детально з практичними рекомендаціями для майбутніх вчителів щодо використання дидактичних засобів під час формування математичних понять в учнів початкової школи.

Дидактичні засоби добираються з урахуванням інтелектуального та емоційного потенціалу учнів у процесі формування математичних понять – це перша умова використання дидактичних засобів під час формування понять.

На практичних і лабораторних заняттях з методики викладання освітньої галузі „Математика” в початкових класах студенти

розглядають систему математичних понять, які є обов'язковим елементом знань у початковій школі й від їх засвоєння учнями залежить успішність їх навчання у середніх та старших класах, а також їх інтелектуальний розвиток. Акцентується увага майбутніх учителів на тому, що навчальна діяльність учнів початкових класів проявляється через емоційну сферу, тому є важливим, щоб дидактичні засоби спонукали школярів до вивчення нових понять і сприяли їх фіксуванню в мисленні учня. При цьому необхідно враховувати життєвий досвід школярів, уже сформовані поняття та уміння свідомо ними оперувати.

У початковому курсі математики формування понять відбувається на основі алгоритму: навчальна діяльність з реальними об'єктами, оперування наочними образами, представленими у відповідних об'єктах і явищах, перехід до утворення поняття, яке формується за допомогою знакових систем та логічних конструкцій. Такі дидактичні засоби як матеріальні об'єкти дають уявлення про образ, знакові системи, формують зміст поняття, а логічні конструкції дозволяють зробити цей процес доцільним.

Безсумнівно, що формування математичних понять є важливою складовою інтелектуального розвитку учня. Слід зазначити, що такі поняття містять у своїй основі деяку образну сукупність того, що можна було б назвати інтелектуальною образністю. При цьому в учнів формуються інтелектуальні вміння: визначати та класифікувати основні ознаки, робити логічні висновки, порівнювати, узагальнювати тощо. Також цей процес має бути емоційно насиченим.

Активність учня під час формування понять залежить від позитивної емоційної настанови, яку майбутній учитель має створювати на початку уроку, наприклад, повідомляючи цікаві та життєво важливі факти, використовуючи казкових персонажів. Позитивні емоції зацікавлення виникають в учнів тоді, коли їм пропонуються завдання, які передбачають використання матеріальних об'єктів та знакових систем. Зокрема, під час формування математичних понять необхідно використовувати дидактичні засоби комплексно, що активізує інтелектуальний розвиток та емоційний потенціал учнів початкових класів. Разом з тим, процес використання дидактичних засобів спонукає молодших школярів мислити, міркувати, висловлювати власні думки тощо.

Наступною умовою, з якою ми ознайомлюємо майбутніх вчителів, є використання дидактичних засобів для забезпечення активізації та мотивування понятійного мислення молодшого школяра.

Процес навчання може існувати лише за умови тісної співпраці вчителя та учнів. Слід підкреслити, що позитивне ставлення учня до свідомого оволодіння математичними поняттями залежить від систематичного, послідовного й комплексного використання дидактичних засобів на кожному етапі їх формування. Це відбувається за наявності відповідних позитивних мотивів учіння.

Мотивування процесу формування понять рекомендується здійснювати на основі таких положень: за допомогою спеціально організованих дидактичних дій; добору дидактичних засобів; розвитку пізнавальної мотивації в процесі спілкування вчителя й учнів, а також учнів між собою; розвитку педагогічної майстерності вчителя, його вміння правильно організувати навчально-комунікативну діяльність учнів.

У процесі підготовки майбутніх учителів до формування математичних знань акцентуємо увагу на активізації та мотивуванні понятійного мислення в школярів. Це передбачає наявність дидактичних засобів, які зацікавлюватимуть учнів до навчання, будуть допомагати усвідомленню ними навчального матеріалу, добору різних форм його викладу, утворюватимуть зв'язки вивченого матеріалу із повсякденним життям. Цьому сприятиме різноманітність навчальних завдань за різними рівнями складності та майстерність вчителя. У ході розв'язання учнями різних завдань доцільно комплексно використовувати дидактичні засоби, які включатимуть матеріальні об'єкти, алгоритми, пам'ятки, схеми, опорно-логічні схеми тощо. Це забезпечить утворення внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків між поняттями, а також спонукатиме учнів до аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації та абстрагування в процесі формування нового поняття.

Необхідно акцентувати увагу студентів на послідовності виконання таких завдань: ознайомлення дітей зі змістом, сприйняття його учнями; аналіз змісту завдання для виявлення суперечностей; аналіз, синтез та узагальнення відомого й невідомого для розв'язання завдання; добір необхідних дидактичних засобів; результат розв'язання завдання та його оцінювання. У процесі виконання таких завдань дидактичні засоби будуть активізувати та мотивувати процес формування поняття, а також допомагати визначити рівень його сформованості в учнів.

Готуючи студентів до роботи на уроках математики, звертаємо увагу на те, що з дидактичні засоби мають стимулювати взаємодію вчителя та учнів під час формування нового поняття й підвищувати функціональну активність дитини до навчання.

У процесі формування математичних понять майбутній учитель орієнтується на особистість кожного учня, враховує його індивідуальні та вікові особливості, потреби, інтереси, здібності, рівень особистого розвитку. Взаємодія вчителя та учнів під час формування нового поняття є відкритим динамічним процесом, що реалізує готовність дітей до набуття нових знань.

Добираючи навчальний матеріал до уроку, вчитель має враховувати такі положення: взаємозв'язок нового поняття з уже сформованими; ступінь доступності нового поняття, ступінь його новизни; реальні можливості учнів відповідної вікової групи щодо формування нового поняття.

У процесі формування поняття необхідно орієнтуватися на різні методичні підходи, матеріал шкільного підручника та додатковий

матеріал, який добирає вчитель з метою всебічного розкриття змісту поняття. Тому, враховуючи специфіку формування поняття, необхідно використовувати опорні схеми для свідомого засвоєння нового поняття. Учитель разом з учнями може заповнити таку таблицю під час вивчення нового поняття (див. табл. 1).

Таблиця 1

Утворення нового поняття

Тема	Нове поняття (вводиться вперше)	Опорні поняття (конкретизуються, доповнюються, аналізуються)	Характеристика нового поняття

Учні під керівництвом учителя зазначають тему уроку, нове поняття, опорні поняття, які використовуються під час його формування. Визначаючи істотні ознаки нового поняття, формулюють його означення або записують лише істотні ознаки (це може відбуватися протягом кількох уроків).

У процесі проведення такої роботи вчитель повинен:

1) визначити мету уроку і зміст навчального матеріалу, виділити нове та опорні поняття, дібрати ті дидактичні засоби, які будуть доцільними для формування нового поняття та сприятимуть закріпленню опорних понять; представити алгоритм формування поняття в наочному (схематичному) й текстуальному вигляді;

2) структурувати зміст навчального матеріалу: визначити логічну послідовність вивчення понять та наочно відобразити їх взаємозв'язок.

3) під час опрацювання навчального матеріалу учитель звертає увагу учнів на нові поняття, їх взаємозв'язок із сформованими, при цьому потрібно не перевантажувати дітей зайвою інформацією; добираючи дидактичні засоби, враховувати ступінь складності навчального матеріалу, життєвий досвід школярів та їх вікові особливості.

Корисними є завдання на складання таблиць та схем, наприклад, розв'язання задачі за допомогою схематичного запису.

Під час схематичного розв'язання задачі учні повинні:

- прочитати та проаналізувати задачу;
- скласти до неї схему;
- розв'язати її, використовуючи побудовану схему;
- записати розв'язання задачі (відповідно до всіх вимог оформлення);

- обґрунтувати правильність розв'язання задачі.

Особливу увагу студентів необхідно звернути на розмірковування учня в процесі побудови схеми до задачі.

Наприклад: Наталка назбирала 63 марки, а Петрик – у 7 разів менше. Скільки марок у них разом?

Для правильного розв'язання задачі учень має виконати такі дії:

- за довжину відрізка прийняти всю кількість марок;
- накреслити відрізок, який буде відповідати кількості марок, що були в Наталки;
- пояснити, що означає вираз „у 7 разів менше”, зобразити це за допомогою схеми;
- пояснити, що розв'язання задачі складається з двох частин: кількість марок у Наталки і кількість марок у Петрика;
- зафіксувати це на схемі (див. рис. 1).

М. у П.

М. у Н.

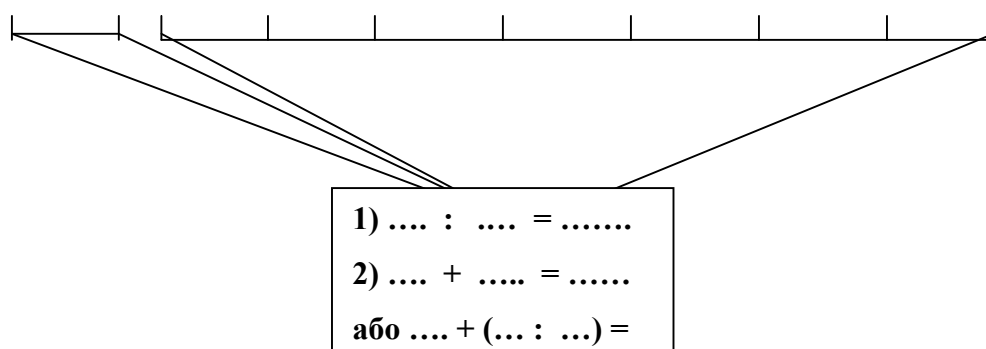

Рис.1 . Схема розв'язання задачі

Пошук розв'язання такої задачі відбувається на основі схеми:

- 1) ціле складається з 7 однакових частин;
- 2) щоб знайти частину, потрібно відоме ціле розділити на 7;
- 3) до цілого числа додати одну частину.

Отже, міркування будують так: щоб знайти всю кількість марок, ми повинні до кількості марок, що були в Наталки, додати стільки марок, скільки їх було у Петрика. У задачі невідомо, скільки марок було у Петрика, але відомо, що в 7 разів менше. Відповідно, спочатку знаходимо, скільки марок було в Петрика, а потім – загальну кількість марок. Далі учні виконують перевірку правильності розв'язання задачі доцільним способом.

Розв'язання задач у такий спосіб дає можливість їх унаочнити за допомогою схем, які відразу демонструють черговість дій, розвивати вміння логічно будувати свої міркування під час розв'язання задачі, аналізувати свої дії. Правильно складена схема до задачі чітко демонструє, що є „шуканим”, що „відомим” і які зв'язки між ними існують. Знаходження різних способів розв'язання, вибір серед них раціонального сприяє розвитку в учнів варіативності мислення й пошуку нових підходів до розв'язання задач.

Використання дидактичних засобів у процесі формування математичних понять забезпечує розвиток особистісних якостей учнів,

сприяє розкриттю їх творчого потенціалу, підвищує ефективність використання навчального часу та різних видів сприймання інформації, активізує та розвиває самостійність учнів.

Таким чином, підготовка майбутнього вчителя до використання дидактичних засобів у процесі формування математичних понять у молодших школярів сприяє закріпленню й поглибленню отриманих студентами знань, умінь і навичок, посиленню їх практичної спрямованості, системності й цілісності, набуттю педагогічної майстерності, сприяє усвідомленому вибору майбутньої професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Сиротюк В. Д. Теоретико-методичні засади використання дидактичних засобів у навчанні фізики в школах інтенсивної педагогічної корекції : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Володимир Дмитрович Сиротюк. – К., 2005. – 456 с. **2. Хуторской А. В.** Современная дидактика : учебник для вузов / А. В. Хуторской. – СПб. : Питер, 2001. – 544 с. **3. Шадрина И. В.** Обучение математике в начальных классах : пособие для учителей, родителей, студентов педвузов / И. В. Шадрина. – М. : Школьная пресса, 2003. – 144 с. **4. Шепель А. В.** Формирование математических понятий у учащихся начальной школы на основе информационно – категориального подхода : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Шепель Алла Владимировна. – Майкоп, 2005. – 159с.

Непомняща Г. І. Підготовка вчителя до використання дидактичних засобів у процесі формування математичних понять у молодших школярів

У статті розглянуто особливості підготовки майбутніх вчителів до використання дидактичних засобів у процесі формування математичних понять в учнів початкової школи. Висвітлено значення дидактичних засобів у процесі формування математичних знань, умови їх добору і методику використання, викладено практичні рекомендації для майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: дидактичні засоби, математичні поняття, майбутні вчителі початкових класів.

Непомнящая Г. И. Подготовка учителя к использованию дидактических средств в процессе формирования математических понятий у младших школьников

В статье рассмотрены особенности подготовки будущих учителей к использованию дидактических средств в процессе формирования математических понятий в учащихся начальной школы. Освещено значение дидактических средств у процессе формирования математических знаний, условия их подбора и методику использования,

дано практические рекомендации для будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: дидактические средства, математические понятия, будущие учителя начальных классов.

Nepomnyashcha G. I. Teacher's training for using didactic facilities in the process of mathematical concepts forming in primary school

The article deals with the peculiarities of teachers training for didactic facilities using in the process of mathematical concepts forming in primary school. The importance of didactic facilities in the process of mathematical knowledge forming is revealed as well as the conditions of their choice and the methods of their usage. Practical recommendations to future primary school teachers are worked out.

Key words: didactic facilities, mathematical concepts, future primary school teachers.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 373.2.011.3–51–048.35

Т. В. Поздеева, Н. А. Лысак

**ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ
В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ РАБОТНИКОВ УЧРЕЖДЕНИЙ
ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Основные тенденции развития дошкольного образования в настоящее время связаны с идеей дальнейшего развития доступного качественного дошкольного образования в соответствии с социальным заказом общества и государства. В „Программе развития системы дошкольного образования на 2009 – 2014 годы” подчеркивается необходимость повышения уровня профессиональной компетентности кадров учреждений дошкольного образования. Качество подготовки специалиста учреждений дошкольного образования важное направление системы образования Республики Беларусь, один из критериев качества образования

В настоящее время, в условиях нарастающей конкуренции образовательных услуг особое место отводится обеспечению их качества. Поэтому в национальной стратегии устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2020 года особое место отведено совершенствованию системы образования.

Качество обучения студентов любой специальности, в том числе и по специальности „Дошкольное образование” обеспечивается